

Statusrapport

RETSSIKKERHED I DANMARK 2018

Af Jacob Mchangama | 28. december 2018

Retssikkerhed i Danmark 2018

© Justitia og forfatter, 2018

e-ISBN: 978-87-970849-2-2

Justitia - Danmarks uafhængige juridiske tænketank

Lautrupsgade 13, 2. sal. 2100 København Ø

www.justitia-int.org

info@justitia-int.org

Justitia er Danmarks eneste juridiske tænketank, der alene har fokus på retssikkerhed og frihedsrettigheder. Justitias formål er gennem analyser af høj faglig kvalitet og fremsættelse af konkrete juridiske løsningsforslag at påvirke den offentlige og politiske dagsorden med henblik på at fremme en politisk kultur, hvor disse værdier nyder den nødvendige respekt.

Justitias publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

Om hovedforfatteren

Jacob er direktør i Justitia og har udover sin cand. jur en mastergrad i menneskerettigheder og demokratisering fra European Inter University Centre med ophold i Venedig og Strasbourg. Jacob opnåede i 2007 sin advokatbestalling hos Plesner, hvor han sad i afdelingen for corporate finance og specialiserede sig i virksomhedsoverdragelser og private equity.

 Jacob@justitita-int.org

 +4524664220

 @JMchangama

Indhold

INDLEDNING OG SUMMARY	3
PRIVATLIVS- OG PERSONDATABESKYTTELSE	4
Databeskyttelsesforordningen og den supplerende nationale databeskyttelseslov	5
Forslag til lov om Erhvervsstyrelsens behandling af data vedtaget	6
Forslag til lov om indsamling, anvendelse og opbevaring af oplysninger om flypassagerer	7
Adgang til privat ejendom uden retskendelse	8
Gladsaxe-modellen	8
Overvågning i forhold til overholdelse af bopælspligten	9
RET TEN TIL AT FÅ PRØVET SIN RET	9
Øget beskyttelse af vidner	10
Nedbringelse af sagsbehandlingstiden i straffesager	10
Nedbringelse af sagsbehandlingstider og offentlighed om omgørelsesprocenter og sagsbehandlingstider på det sociale område	11
Frihedsberøvede unges retssikkerhed	11
Intet nyt fra JM om forbedring af retshjælpsmodellen	12
RET TEN TIL BEVÆGELSESFRIHED	12
Opholdsforbud for bandemedlemmer	12
Zoneforbud	13
Forbud mod at flytte til ghettoområder for personer, der er på kontanthjælp eller har begået særlig kriminalitet	13
YTRINGS- OG INFORMATIONSFRIHED	13
Straffeloven og internettet	14
Forslag til EU-forordning om forebyggelse af udbredelsen af terrorrelateret online-indhold	15

Beslutningsforslag om henholdsvis ændring af racismeparagraffen og ophævelse af EU's kodeks for onlineadfærd forkastet i Folketinget	15
Hadprædikanter	16
Tibet-sagen	17
Aktindsigter i ministerierne	17
Offentligt ansattes ytringsfrihed	18
Sigtelser mod journalist og chefredaktører for at viderebringe fortrolige oplysninger	18
KU's retningslinjer om krænkende adfærd	19
FORENINGS- OG FORSAMLINGSFRIHED	20
Opløsningssag mod Loyal to Familia	20
Lovændringer	21
RETTE TIL FAMILIELIV	22
Tvangsanbringelser	22
Aftale om nyt familieretligt system	23
RELIGIONSFRIHED	24
Tildækningsforbuddet	24
PRINCIPPET OM LIGHED FOR LOVEN	25
RETSSIKKERHED PÅ SKATTEOMRÅDET	26
Etablering af den nye Skatteforvaltning og ophævelse af det gamle SKAT	26
Undersøgelseskommissionen om SKAT - udbyttesagen	27
Sanering af punktafgifter	27
Udmøntning af Retssikkerhedspakke III og lanceringen af Retssikkerhedspakke IV	28
UNGDOMSKRIMINALITETSNÆVN	28
KONKLUSION	30

Indledning og summary

Denne statusoversigt indeholder en kort gennemgang af udviklingen i beskyttelsen af udvalgte grundlæggende retssikkerhedsgarantier og frihedsrettigheder i Danmark i kalenderåret 2018. Statusoversigten behandler de emner, som Justitia på nuværende tidspunkt primært beskæftiger sig med, og fokuserer særligt på: Privatlivs- og persondatabeskyttelse, retten til at få prøvet sin ret, retten til bevægelsesfrihed, ytrings- og informationsfrihed, forenings- og forsamlingsfrihed, retten til familieliv, religionsfrihed samt det retsstatslige princip om lighed for loven.

Statusoversigten vedrører således alene udvalgte retsområder og skal ikke opfattes som udtryk for en udtømmende eller fuldstændig dækkende gennemgang af alle de tiltag, der har haft indvirkning på retssikkerheden og frihedsrettighederne i indeværende år. Eksempelvis har Justitia i det væsentligste ikke dækket udlændinge-, asyl- og integrationsret, og disse områders betydning for retssikkerhed og grundlæggende frihedsrettigheder er således kun overfladisk berørt i denne rapport. Desuden indeholder statusoversigten ikke egentlige juridiske analyser af de enkelte områder eller de medtagne eksempler. For mere detaljerede analyser vedrørende visse af de behandlede emner henvises til Justitias oversigt over analyser på hjemmesiden.¹ Denne statusoversigt bygger bl.a. på en gennemgang af lovforslag og andre fremsatte initiativer, samt domme og enkelte ombudsmandsudtalelser i året.

Grundlæggende ligger Danmark højt i international sammenhæng, når det handler om beskyttelsen af grundlæggende frihedsrettigheder. Således blev Danmark i år placeret som nr. 9 på den årlige opgørelse fra Freedom House² over lande med den bedste beskyttelse af borgerrettigheder. Her scorede Danmark ligesom sidste år 97/100 point. De eneste kritikpunkter går på landets udlændingepolitik, hvilket adskiller os fra Sverige, Norge og Finland, der alle scorer 100/100. I den seneste rapport om retssikkerhed i verden fra World Justice Project³, er Danmark rangeret som nr. 1, blandt andet på grund af den lave grad af korruption i Danmark.

2018 viderefører dog forrige års tendens med lovforslag, der forringer retssikkerhed og frihedsrettigheder. Dette gælder eksempelvis i forhold til ytringsfriheden, hvor regeringen har

¹ Justitias analyser <http://justitia-int.org/category/analyser/>

² Freedom House 'Freedom in the world 2018': <https://freedomhouse.org/report/freedom-world-2018-table-country-scores>

³ World Justice Project rapport for 2017-18: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2018-June-Online-Edition_0.pdf

fremSAT lovforslag med henblik på at straffe påvirkningsvirksomhed, har øget strafniveauet for freds- og ærekrænkelser og fået vedtaget maskeringsforbud. Endvidere har Københavns Universitets retningslinjer om krænkende adfærd begrænset den akademiske frihed. Også på området for privatlivs- og persondatabeskyttelse er der sket forringelser, herunder via en række danske undtagelser til databeskyttelsesforordningen. Myndigheder som Erhvervsstyrelsen har fået yderligere beføjelser til at indhente og samkøre data, ligesom loven om indsamling, anvendelse og opbevaring af oplysninger om flypassagerer (PNR-oplysninger) vil medføre øget indsamling og deling af borgernes oplysninger.

Loven om bekæmpelse af ungdomskriminalitet indebærer bl.a., at der skal oprettes ungdomskriminalitetsnævn. Et sådant nævn vil kunne træffe ganske indgribende afgørelser overfor børn ned til 10 år i en strafferetslignende proces, uden at børnene sikres de sædvanlige retssikkerhedsmæssige garantier.

Også elementer i regeringens ghettoplan er værd at fremhæve, fordi de fraviger det grundlæggende retsstatslige princip om lighed for loven. F.eks. vil ordningen om strafskærpede zoner indebære, at kriminalitet begået i de udpegede ghettoområder kan straffes dobbelt så hårdt som tilsvarende kriminalitet begået uden for områderne. Et andet eksempel er de obligatoriske dagtilbud for børn i udsatte boligområder, hvor forældre med bopæl i disse områder forpligtes til at sætte deres børn i dagtilbud 25 timer om ugen, hvis de vil beholde deres børneydelse.

Privatlivs- og persondatabeskyttelse

Privatlivets fred er beskyttet både i grundlovens § 72 (boligens ukrænkelighed og indgreb i meddelelseshemmeligheden), EMRK artikel 8 (ret til respekt for sit privatliv og familieliv, hjem og korrespondance) og EU's Charter om grundlæggende rettigheder artikel 7 og artikel 8 (om henholdsvis privatlivsbeskyttelse svarende til EMRK artikel 8 samt en særlig beskyttelse af personoplysninger). Digitaliseringen har øget mulighederne for overvågning, hvorfor regler om persondatabeskyttelse nu er af afgørende betydning for at kunne sikre beskyttelsen af borgernes privatliv. Databeskyttelsesområdet er derfor et område i stor udvikling.

EU's databeskyttelsesforordning har fundet anvendelse siden den 25. maj 2018, og i Danmark vedtog Folketinget en supplerende national databeskyttelseslov, der trådte i kraft samme dato.

Databeskyttelsesforordningen og den supplerende nationale databeskyttelseslov

Databeskyttelsesforordningen, som populært benævnes GDPR for det engelske navn General Data Protection Regulation, indeholder grundlæggende regler og principper om behandling af personoplysninger, som blandt andet myndigheder og virksomheder skal iagttage, når de behandler personoplysninger, der helt eller delvist foretages ved hjælp af automatisk databehandling, og ved anden ikke-automatisk behandling af personoplysninger, der er eller vil blive indeholdt i et register. Eksempelvis må indsamlede personoplysninger ikke viderebehandles til formål, som er uforenelige med det formål, som oplysningerne blev indsamlet til. Forordningen skærper også myndighedernes og virksomhedernes oplysningspligt over for de registrerede personer.

Men forordningen giver også nationalstaterne forholdsvis vide muligheder for at udforme nationale bemyndigelser og undtagelser fra principperne, hvilket er sket med vedtagelsen af den danske databeskyttelseslov om supplerende bestemmelser til databeskyttelsesforordningen.⁴

De bestemmelser fra det fremsatte lovforslag af 25. oktober 2017⁵, som blev genstand for mest debat og kritik, var lovforslagets §§ 5, stk. 3, og 23.

Med § 5, stk. 3, blev det foreslået, at de enkelte ministre efter forhandling med justitsministeren skulle kunne fastsætte nærmere regler om, at offentlige myndigheder må viderebehandle personoplysninger til andre formål, end de oprindeligt var indsamlet til, uafhængigt af formålenes forenelighed. Ifølge bestemmelsen skulle ministrene således i henhold til bekendtgørelser, som de selv kunne udstede, have væsentligt udvidede muligheder for at genbehandle borgernes oplysninger til helt nye og uforenelige formål. Det var en væsentlig ændring i forhold til både databeskyttelsesforordningen og den tidligere gældende danske persondatalov. Efter § 23 i det fremsatte lovforslag skulle pligten til at oplyse den registrerede om viderebehandling desuden ikke gælde, når viderebehandlingen skete på baggrund af de regler, som ministrene selv fastsatte efter § 5, stk. 3.

De foreslåede regler ville således medvirke til at skabe en stor uigennemsigthed for borgerne om, hvordan deres oplysninger fremover ville blive anvendt, herunder til hvilke formål og af hvilke myndigheder.

⁴ Lov nr. 502 af den 23. maj 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201319>

⁵ Lovforslag nr. 68 fremsat den 25. oktober 2017: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=194142>

Efter en omfattende debat om bestemmelserne og retsudvalgets betænkning om loven⁶ endte det med en særlig ordning om, at bekendtgørelser efter lovforslagets § 5, stk. 3, krævede et flertal i Retsudvalget og det relevante fagudvalg i Folketinget. Den pågældende minister skal sende bekendtgørelsesudkastet til afstemning i de to folketingsudvalg samtidig med, at udkastet sendes i høring hos Datatilsynet og andre relevante organisationer.⁷ Der blev desuden indført et 2. pkt. i § 23 om, at fritagelsen for oplysningspligten over for den registrerede ikke finder anvendelse, når formålet er sammenstilling eller samkøring af personoplysninger i kontroløjemed.

Der er således fortsat en vis demokratisk kontrol med myndighedernes adgang til at behandle borgernes personoplysninger til nye uforenelige formål. Den endelige ordning er ikke lige så datasikkerhedsmæssigt bekymrende som det, lovforslaget i første omgang lagde op til. På den anden side er ordningen ikke lige så grundig som en egentlig lovproces med tre behandlinger. Endvidere vil ordningen kunne give anledning til udfordringer, fordi bekendtgørelsesudkast ikke er ledsaget af uddybende bemærkninger og konsekvensanalyser på samme måde som lovforslag, ligesom høringssvar fra Datatilsynet og andre organisationer mv. endnu ikke vil foreligge på det tidspunkt, hvor udvalgene skal drøfte et bekendtgørelsesudkast. Det er således noget uklart, hvordan man i praksis vil sikre en reel parlamentarisk kontrol.

Samtidig vil der fortsat være mange situationer, hvor myndighederne efter den supplerende nationale databeskyttelseslov ikke behøver at iagttage forordningens oplysningspligt over for de registrerede, hvilket udvander borgerens ret efter bl.a. EU-Charteret⁸ til at få adgang til de indsamlede oplysninger.

Herudover medfører den nye retstilstand også andre svækkelser af beskyttelsen af borgernes oplysninger. Eksempelvis indeholder hverken databeskyttelsesforordningen eller databeskyttelsesloven et krav om, at der skal være direkte lovhjemmel til samkøring af personoplysninger i kontroløjemed, hvilket var et krav efter Datatilsynets praksis under persondataloven.

Forslag til lov om Erhvervsstyrelsens behandling af data vedtaget

Lov om Erhvervsstyrelsens behandling af data,⁹ der trådte i kraft den 1. juli 2018, giver Erhvervsstyrelsen en udvidet mulighed for at indsamle og behandle (herunder samkøre) oplysninger

⁶ Betænkning til L 68 og L 69: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201193>

⁷ Ibid, afsnit 5.

⁸ Den Europæiske Unions Charter om Grundlæggende Rettigheder, artikel 8, stk. 2, 2. pkt.

⁹ Lov nr. 438 af 8. maj 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201061>

fra SKAT og andre offentlige myndigheder samt fra offentligt tilgængelige kilder. Endvidere får Erhvervsstyrelsen en udvidet mulighed for at behandle oplysninger, som de er i besiddelse af, til brug for kontrol- og tilsynsopgaver, og for at videregive oplysninger til andre myndigheders kontrol- og tilsynsopgaver, herunder SKAT.

Forslag til lov om indsamling, anvendelse og opbevaring af oplysninger om flypassagerer

Lov om indsamling, anvendelse og opbevaring af oplysninger om flypassagerer¹⁰ har navnlig har til formål at klargøre en tiltrædelse af PNR-direktivet (EU) 2016/681. Lovforslaget skal skabe en retlig ramme for myndighedernes indsamling af passagerlisteoplysninger (PNR-oplysninger), og for politiets adgang til PNR-oplysninger.

Det vil fremover være en PNR-enhed i Rigspolitiet, der modtager PNR-oplysningerne fra lufthavnsselskaberne, og som videregiver oplysninger til bl.a. PET, FE og toldmyndighederne, som i forvejen har adgang til oplysningerne. Denne adgang udvides for FE. Samtidig skal politiet selv have en hurtig og systematisk adgang til PNR-oplysninger til brug for bekæmpelse af grov kriminalitet samt udarbejdelse af kriminalitetsanalyser.

PNR-oplysninger kan opbevares i 5 år efter videregivelsen af oplysningerne fra luftfartsselskaberne til PNR-enheden. Efter 6 måneder skal oplysningerne dog pseudonymiseres ved maskering af en række oplysninger, der kan tjene til direkte eller indirekte identificering af de passagerer, som oplysningerne angår. Videregivelse af afmaskerede PNR-oplysninger kan – foruden tilfælde hvor det er til de danske efterretningstjenester – ske når nærmere angivne betingelser er opfyldt og efter indhentelse af retskendelse.

Loven medfører en væsentlig øget adgang til at behandle PNR-oplysninger, hvilket giver en tilsvarende mulighed for mere omfattende overvågning af borgerne. Positivt er det dog, at der indført krav om retskendelse ved videregivelse af afmaskerede PNR-oplysninger til politiet, toldstyrelsen og udenlandske myndigheder mv.

¹⁰ Lov nr. 1706 af 27. december 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=206349>

Adgang til privat ejendom uden retskendelse

Offentlige myndigheders adgang til privat ejendom uden retskendelse er – trods politiske udmeldinger om det modsatte – fortsat stigende.

Ifølge Justitsministeriets årlige tvangsindgrebsanalyse fra 2018 er der alene i 2017 vedtaget 46 bestemmelser, som handler om myndighedernes adgang til at gennemføre tvangsindgreb uden retskendelse.¹¹ 11 af disse bestemmelser giver forvaltningen en egentlig ny adgang til at gennemføre tvangsindgreb. Ifølge Justitias opgørelser var antallet af hjemler 276 i 2017, 225 i 2009 og 185 i 2003. Justitia har ikke i 2018 foretaget den normale årlige opgørelse af hjemler.

Berlingske har haft adgang til en endnu ikke offentliggjort rapport fra en arbejdsgruppe nedsat af Justitsministeriet til at gennemgå samtlige love, som dispenserer fra grundlovens bestemmelse om "boligens ukrænkelighed"¹², hvori det vurderes, at der findes 27 kontrolbestemmelser, som det kan overvejes at ophæve eller ændre, hvoraf en lang række dog i forvejen er ophævede. Det bemærkes, at arbejdsgruppen anslår antallet af hjemler til samlet set at udgøre over 500 (baseret på en anderledes opgørelsesmetode end Justitia).

Gladsaxe-modellen

Regeringen foreslog i marts 2018 som led i ghetto-udspillet at åbne op for en vid samkøring af data i kommunerne med henblik på tidlig opsporing af børn i risiko for mistriksel. Dette skulle ske ved at samkøre data om familierne fra forskellige områder i de enkelte kommuner, herunder sundhedsplejen, jobcenteret, dagtilbud, m.m., hvorefter en computergenereret algoritme skulle vise, hvilke børnefamilier kommunen skulle aflægge et besøg.

Inspirationen kom fra Gladsaxe Kommune, der i en frikommuneansøgning (under Frikommuneforsøg II) havde ansøgt om tilladelse til at "designe en dataunderstøttet opsporingsmodel med henblik på at opdage og handle på risikoindikatorer allerede inden, der tydeligt er symptomer på mistriksel hos barnet."¹³ Der ville reelt være tale om at samkøre en lang række både historiske og gældende oplysninger om børnefamilier, vedrørende alt fra bopæl og nationalitet til udeblivelse fra tandplejen,

¹¹ https://www.ft.dk/ripdf/samling/20171/redegoerelse/R9/20171_R9.pdf

¹² <http://www.justitsministeriet.dk/nyt-og-presse/pressemeddelelser/2017/regler-myndigheders-kontrolbesoeg-skal-tjekkes>
<https://www.berlingske.dk/danmark/stasi-agtig-kontrol-vokser-og-vokser-500-love-giver-myndighederne-adgang>

¹³ <https://www.regeringen.dk/nyheder/ghettoudspil/tidlig-opsporing-af-udsatte-boern/>

psykisk sygdom, ledighed og misbrug uden at de pågældende blev informeret om denne anvendelse af deres data.¹⁴

Regeringens initiativ har fået massiv kritik og er endnu gennemført. Endvidere har Gladsaxe Kommune fået afslag på deres frikommune-ansøgning, men kommunen arbejder dog videre med at udvikle en algoritme til formålet.¹⁵

Gladsaxe Kommune har efterfølgende været involveret i en sag om et større læk af borgeres personoplysninger og erkendt flere overtrædelser af databeskyttelsesreglerne, hvilket ikke har gjort den politiske velvilje bedre.¹⁶

Selvom Gladsaxe-modellen endnu ikke er blevet en realitet, hverken lokalt eller på landsplan, viser forløbet, at der både hos regeringen og i kommunerne eksisterer et ønske om at udvide adgangen til at indsamle, dele og samkøre borgeres personlige oplysninger i kontroløjemed og anvende ny teknologi til bekæmpelse af samfundsmæssige problemer.

Overvågning i forhold til overholdelse af bopælspligten

Folketinget har i december vedtaget et lovforslag, der giver kommunerne udtrykkelig hjemmel til at samkøre CPR-registret med BBR-registret og Det Fælleskommunale Ejendomsstamregister (ESR) for at kontrollere borgernes overholdelse af bopælspligten. Derudover får kommunerne til brug for undersøgelse af en begrundet mistanke om overtrædelse af bopælspligten mulighed for at opsøge husstande og indhente oplysninger fra forsyningsselskaber om en husstands samlede forbrug i en periode.¹⁷

Retten til at få prøvet sin ret

EMRK artikel 6 fastlægger det grundlæggende princip om, at enhver har ret til en retfærdig rettergang. Det indebærer bl.a. en række krav til retssagsbehandlingen, herunder at sager skal afgøres inden for en rimelig frist. Ofte, når der gennemføres tiltag for at forkorte ventetider ved domstolene og effektivisere sagsbehandling, må tiltagene vejes op mod risikoen for, at

¹⁴ <https://www.raeson.dk/2018/birgitte-arent-eiriksson-justitia-med-digitaliseringen-oeges-myndighedernes-overvaagning-af-danskerne-vaesentligt-hvem-tager-sig-af-retssikkerheden/>

¹⁵ <https://www.version2.dk/artikel/gladsaxe-arbejder-videre-paa-overvaagningsalgoritme-trods-nej-ministerium-1087097>

¹⁶ <https://politiken.dk/indland/art6919255/Regeringen-har-lagt-sin-plan-om-overv%C3%A5gning-af-b%C3%B8rnefamilier-i-skuffen>

¹⁷ https://www.ft.dk/ripdf/samling/20181/lovforslag/198/20181_198_som_fremsat.pdf

sagsbehandlingen bliver mindre grundig, eller at retssikkerheden på anden vis bliver forringet for visse personer. Dette er også tilfældet med nogle af de lovændringer, der er blevet vedtaget i år.

Øget beskyttelse af vidner

Med vedtagelsen af et lovforslag om ændring af retsplejeloven¹⁸ gennemførtes en række tiltag, der var med til at styrke beskyttelsen af vidner. Loven medfører, at retten skal gøre brug af muligheden for at udelukke bestemte personer eller grupper af personer fra retsmøder, hvis det skønnes nødvendigt for at opnå en sandfærdig forklaring af et vidne. Endvidere tydeliggøres adgangen til at pålægge forsvarere ikke at videregive oplysninger om et vidnes navn eller adresse til den sigtede, ligesom der skabes mulighed for, at fængselsbetjente kan afgive vidneforklaring under delvis anonymitet. Herudover udvides muligheden for, at vidner kan afgive forklaring via videolink af hensyn til deres tryghed. Endelig sidestilles bistandsadvokater med forsvarsadvokater i forhold til muligheden for at begrænse deres adgang til sagsmaterialet.

Ændringsloven har navnlig til formål at styrke beskyttelsen af vidner i sager om banderelateret kriminalitet. Den medfører således en styrkelse af retssikkerheden for ofre i sådanne sager, da øget sikkerhed for vidner kan bidrage til bedre oplysning af den enkelte sag. På den anden side er der samtidig tale om en begrænsning af offentlighedens adgang retsmøder, ligesom det i fremtiden kan blive vanskeligere at bedømme et vidnes troværdighed, når der anvendes videolink.

Nedbringelse af sagsbehandlingstiden i straffesager

Med en ændring af retsplejeloven¹⁹ gennemførtes i juni en række tiltag, der skal nedbringe sagsbehandlingstiden i straffesager. Det betyder eksempelvis, at en sigtet ikke kan vælge en forsvarer, hvis medvirken vil medføre en væsentlig forlængelse af sagsbehandlingstiden, og at retten af samme årsag kan tilbagekalde beskikkelsen af en forsvarer mod sigtedes ønske, eller begrænse sigtedes adgang til at skifte forsvarer. Endvidere skal en sigtet, som uden lovligt forfald undlader at møde op i retten, betale sagsomkostningerne, hvis retsmødet udsættes.

En kort sagsbehandlingstid vil som udgangspunkt være en styrkelse af den sigtedes ret til retfærdig rettergang, og det er som nævnt ovenfor et krav efter EMRK artikel 6, at sager skal afgøres inden for en rimelig frist. Med disse ændringer nedbringes sagsbehandlingstiden dog på bekostning af den sigtedes rettigheder, hvorfor der er tale om en forringelse af den tiltaltes ret til retfærdig rettergang.

¹⁸ Lov nr. 709 af 8. juni 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201314>

¹⁹ Lov nr. 714 af 8. juni 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201836>

Nedbringelse af sagsbehandlingstider og offentlighed om omgørelsesprocenter og sagsbehandlingstider på det sociale område

En ændringslov af den sociale retssikkerhedslov²⁰, der trådte i kraft den 1. juli 2018, har til formål at styrke borgernes retssikkerhed ved behandling af sager på det sociale område og medvirke til at nedbringe de store forskelle mellem kommunerne i antallet af omgjorte klagesager i Ankestyrelsen.

Loven indebærer bl.a., at kommunernes sagsbehandlingsfrister også skal gælde for afgørelser efter serviceloven, der er hjemvist af Ankestyrelsen, og at der indføres en pligt for kommunalbestyrelsen til at offentliggøre kommunens sagsbehandlingsfrister for behandling af sager efter serviceloven på kommunens hjemmeside.

Loven indebærer også, at kommunalbestyrelsen hvert år på et kommunalbestyrelsesmøde er forpligtet til at behandle danmarkskortet over kommunernes omgørelsesprocenter i klagesager i Ankestyrelsen. Samtidig lovfæstes børne- og socialministerens årlige offentliggørelse af danmarkskortet.

Der er tale om en forbedring af retssikkerheden på det sociale område, idet anvendelsesområdet for sagsbehandlingsfristerne udvides, og der kommer større offentlighed om både omgørelsesprocenter og sagsbehandlingsfrister.

Frihedsberøvede unges retssikkerhed

I en rapport fra Ombudsmanden om unge i sikrede døgninstitutioner, arrester og fængsler fra juli 2018 fremlægges anbefalinger om f.eks. indberetning af magtanvendelse, procedurer for isolation samt beskyttelse af de indsatte data på sikrede døgninstitutioner for børn og unge.²¹

Hensynene bag anbefalingerne blev fremhævet ved ombudsmand Jørgen Steen Sørensens udtalelse:

"Der er typisk tale om unge mennesker, der er varetægtsfængslet på grund af mistanke om kriminalitet eller afsoner en straf. Men de er samtidig børn. Det er meget vigtigt, at myndighederne behandler dem efter reglerne og på den måde giver dem en mulighed for at komme videre i livet".

²⁰ Lov nr. 703 af 8. juni 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201719>

²¹ Pressemeddelelse fra Ombudsmanden af 4. juli 2018: https://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/frihedsberoevede_unges_retssikkerhed/

Intet nyt fra JM om forbedring af retshjælpsmodellen

Justitsministeriet igangsatte i oktober 2017 et arbejde med forbedring af retshjælpsordningen, men arbejdet blev indstillet efter Justitia sammen med ni andre interessenter sendte en appel til justitsministeren om i stedet at nedsætte et bredt sammensat lovforberedende udvalg, som kunne foretage en grundig gennemgang af hele retshjælpsmodellen (det vil sige retshjælp, fri proces, retshjælpsforsikringer og samspillet mellem disse ordninger).²² På trods af tilkendegivelse af initiativer er der dog intet nyt fra Justitsministeriet.²³

Retten til bevægelsesfrihed

Indgreb i bevægelsesfriheden er beskyttet af 4. tillægsprotokol til EMRK (TP4), artikel 2. Heraf fremgår, at "enhver, der lovligt befinder sig på en stats område, inden for dette skal have ret til at færdes frit og til frit at vælge sit opholdssted". Efter bestemmelsens stk. 3 kan der foretages indgreb i friheden under forudsætning af, at indgrebet har klar hjemmel i national lov, tjener et anerkendelsesværdigt formål og er proportionalt.

Opholdsforbud for bandemedlemmer

Sidste år vedtog Folketinget i forbindelse med indsatsen mod bander en regel om, at når domstolene idømmer en person straf for banderelateret kriminalitet, kan domstolene også idømme vedkommende opholdsforbud i eksempelvis en kommune i 1 til 10 år.²⁴

Den 13. november 2018 tog Østre Landsret stilling til brug af de nye regler om opholdsforbud fra 2017.²⁵

En 32-årig mand, der var idømt 2½ års fængsel for under særligt skærpende omstændigheder at have været i besiddelse af en skarpladt pistol tæt ved "Mexigangs" klublokale i Brøndbyøster, blev idømt opholdsforbud i 4½ år i Brøndbyøster, i et nærmere afgrænset område omkring Bandidos MC Copenhagens klubhus i Hvidovre og i alle øvrige Bandidos klubhuse i Danmark.

²² Se brevet til Justitsministeren af 10. november 2017 her: <http://www.ft.dk/samling/20171/almdel/REU/bilag/58/1816289.pdf>

²³ Se justitsministerens svar på REU spørgsmål 179: <http://www.ft.dk/samling/20171/almdel/reu/spm/179/svar/1451207/index.htm>

²⁴ Lov nr. 1402 af 5. december 2017 (se straffelovens § 79 a): <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=196306>

²⁵ Østre Landsretsdom af 13. november 2018 i sag S-2132-18:

<http://www.domstol.dk/oestrelandsret/nyheder/domsresumeeer/Pages/PrincipieldomomopholdsforbudtilhangararoundtilBandidos.aspx>

Zoneforbud

Folketinget har ved lov givet justitsministeren udvidet bemyndigelse til at fastsætte regler om zoneforbud omfattende en hel kommune i stedet for blot en radius på 400 meter til de personer, der etablerer og opholder sig i utryghedsskabende lejre.²⁶ Overtrædelse af disse zoneforbud straffes med bøde. Reglerne om zoneforbud er blevet kritiseret for at ramme bredere end den egentlige problemstilling med roma-lejre og således generelt kriminalisere hjemløse. Reglerne er også blevet kritiseret for at virke diskriminerende over for udlændinge og for at indskrænke individers bevægelsesfrihed.²⁷

Forbud mod at flytte til ghettoområder for personer, der er på kontanthjælp eller har begået særlig kriminalitet

Som en del af regeringens ghettoudspil fra marts 2018²⁸ blev der i november 2018 vedtaget en ændring af lov om almene boliger m.v., lov om leje af almene boliger og lov om leje, der medfører at kriminelle kan nægtes at bosætte sig i et udsat boligområde, og at lejere og medlemmer af husstanden, der begår kriminalitet i og omkring det boligområde, hvor de bor, hurtigere og mere effektivt skulle kunne udsættes af deres bolig.

Loven indfører også et forbud mod, at folk på kontanthjælp, uddannelseshjælp og integrationsydelse må flytte til de hårdest belastede ghettoområder.²⁹ Det drejer sig om 16 områder i Danmark, som for eksempel Vollsmose i Odense, Gjellerupparken i Aarhus og Mjølnerparken i København.³⁰

Ytrings- og informationsfrihed

Ytrings- og informationsfriheden er beskyttet i grundlovens § 77, der dog alene beskytter mod censur og andre lignende foranstaltninger, samt artikel 10 i EMRK, der både beskytter mod censur og efterfølgende indgreb i form af straf m.v.

²⁶ Lov nr. 131 af 27. februar 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=198715>

²⁷ Institut for menneskerettighedens høringsvar af 19. december 2016 vedrørende bekendtgørelsen: https://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/01_januar_17/hoeringssvar_til_udkast_til_bekendtgørelse_om_aendring_af_ordsbenedtgørelsen.pdf

²⁸ "Ét Danmark uden parallelsamfund – ingen ghettoer i 2030", Regeringen: https://www.regeringen.dk/media/4937/publikation_%C3%A9t-danmark-uden-parallelsamfund.pdf

²⁹ Pressemeddelelse fra beskæftigelsesministeriet af 11. maj 2018: <https://bm.dk/nyheder-presse/pressemeddelelser/2018/05/delaftale-i-ghettoplan-forbud-mod-at-flytte-i-ghetto-for-folk-paa-kontanthjaelp/>

³⁰ https://www.ft.dk/samling/2018/1/lovforslag/L38/som_vedtaget.htm

Dansk ret indeholder en række bestemmelser, der direkte begrænser ytringsfriheden. Det gælder eksempelvis racisme- og injurieparagrafferne, jf. henholdsvis straffelovens §§ 266 b og 267.

I 2018 er der på flere områder en tendens henimod snævrere grænser for ytrings- og informationsfriheden.

Straffeloven og internettet

Som følge af den teknologiske udvikling og deraf følgende nye og nærmest ubegrænsede muligheder for at ytre sig på internettet, har regeringen i 2018 haft fokus på at opdatere straffeloven i forhold til den moderne virkelighed. Der er tale om en række forholdsvis kraftige stramninger rettet mod ulovlig adfærd online.³¹

Efterfølgende har folketetinget i december vedtaget et lovforslag, der markant skærper straffen og krænkelser af privatlivets fred samt ærekrænkelser på internettet³². Lovændringen lægger op til en tredobling af bøder for freds- og ærekrænkelser i forhold til det hidtidige strafniveau. For ansvarshavende redaktører hos massemedier skal straffen femdobles, så standardbøden til en - chefredaktør fremover bliver 100.000 kr. Loven medfører også en tredobling af tortgodtgørelsesniveauet for freds- og ærekrænkelser efter erstatningsansvarsloven. Lovændringen medfører også en øget adgang for anklagemyndigheden til at føre ærekrænkelsessager på vegne af den forurettede. Dermed er Danmark gået i den modsatte retning af lande som eks. Norge, der har afkriminaliseret injurielovgivning med henblik på at minimere risikoen for at begrænse presse- og ytringsfriheden.

Særlig fokus har der i offentligheden været på et lovforslag om ulovlig påvirkningsvirksomhed,³³ som præciserer, at det er strafbart at "hjælpe eller sætte en fremmed efterretningstjeneste i stand til at virke inden for den danske stats område ved at samarbejde om at udøve påvirkningsvirksomhed med henblik på at påvirke beslutningstagning eller den almene meningsdannelse."

Der foreslås en strafferamme på op til 12 år for ulovlig påvirkningsvirksomhed under skærpende omstændigheder, herunder i forbindelse med valg til folketetinget eller EU-parlamentet.

Forslaget mødte i sin oprindelige form hård kritik – blandt andet fra Justitia³⁴ – for at medføre en alt for vidtgående indskrænkning i ytringsfriheden, samt for at føre til en høj grad af retssikkerhed, idet

31 <https://www.ft.dk/samling/20171/lovforslag/L115/bilag/1/1830749.pdf>

32 <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/L20/index.htm>

33 <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/l95/index.htm>

34 "<https://justitia-int.org/hoeringssvar-ulovlig-paavirkningsvirksomhed/>

deling af ellers lovlige ytringer på sociale medier ville kunne være en strafbar handling, hvis ytringerne stammede fra en fremmed efterretningstjeneste.

I det endelige forslag er ordlyden justeret, således at straf nu kræver et "samarbejde" med en fremmed efterretningstjeneste, hvilket reducerer risikoen for at almindelige borgere tiltales for eksempelvis at dele materiale på sociale medier. På trods af denne væsentlige forbedring indeholder lovforslaget stadig en række usikkerhedsmomenter, herunder i forhold til hvad der mere præcist skal til for at udgøre et "samarbejde" med en fremmed efterretningstjeneste.

Forslag til EU-forordning om forebyggelse af udbredelsen af terrorrelateret online-indhold

Kommissionen har fremsat forslag til Europa-Parlamentets og Rådets forordning om forebyggelse af udbredelsen af terrorrelateret online-indhold.³⁵ Ifølge forslaget skal private udbydere af hosting-tjenester i EU, uanset om disse er etableret i eller uden for EU, pålægges en række ganske vidtgående forpligtelser med det formål at forhindre udbredelsen af terrorrelateret indhold på internettet. De private udbydere vil blandt andet skulle sørge for at fjerne terrorrelateret indhold indenfor 1 time efter påbud fra en national myndighed, foretage indberetninger, iværksætte proaktive foranstaltninger, fastsætte klagemekanismer, mv. Såfremt 1-times fristen overskrides risikerer internetvirksomheder bøder på op til 4% af den globale omsætning³⁶ Den foreslåede forordning medfører en risiko for at internetvirksomheder fjerner lovligt indhold af frygt for bøder, ligesom der vil være en risiko for at nationale myndigheder misbruger ordningen til at ramme ytringer fra kontroversielle grupper og politiske partier. Justitsminister Søren Pape Poulsen har på et samråd udtrykt sin støtte til forordningen, omend han forsikrede, at Danmark vil søge at påvirke den endelige udformning således, at det ikke griber ind i ytringsfriheden.³⁷

Beslutningsforslag om henholdsvis ændring af racismeparagraffen og ophævelse af EU's kodeks for onlineadfærd forkastet i Folketinget

DF fremsatte i 2018 to beslutningsforslag i Folketinget med henblik på at lempe eller fjerne visse begrænsninger af ytringsfriheden.

Det første var et forslag om ændring af straffelovens § 266 b, racismeparagraffen, til at der fremover kun skulle kunne dømmes efter bestemmelsen, såfremt der var tale om "ytringer, der klart og

35 https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:dc0b5b0f-b65f-11e8-99ee-01aa75ed71a1.0004.02/DOC_1&format=PDF

36 https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/soteu2018-factsheet-terrorist-content_da.pdf

37 <https://www.bt.dk/politik/pape-vil-daemme-op-for-spredning-af-terror-paa-nettet>

utvetydigt opfordrer til had mod en bestemt befolkningsgruppe på grund af race, nationalitet, etnicitet, seksuel orientering eller religion, *og* som risikerer at forstyrre den offentlige orden.” Forslaget havde til formål at “frede den offentlige debat.” Det refererede til Jacob Mchangamas forslag til en afgrænsning af bestemmelsens anvendelsesområde, som igen henviste til en rammeafgørelse i EU, efter hvilken der lægges op til at kunne knytte hadefulde ytringer til forstyrrelse af den offentlige orden.³⁸

Det andet forslag var tilsvarende rettet mod at fjerne begrænsninger af ytringsfriheden, her i form af EU's adfærdskodeks til at imødegå hadefulde ytringer på internettet. Derudover skulle regeringen pålægges at arbejde imod eventuelle fremtidige EU-tiltag til begrænsning af unionsborgeres ytringsfrihed på nettet.³⁹

Begge forslag blev forkastet.

Hadprædikanter

Udlændingestyrelsens nationale sanktionsliste omfatter nu 17 udenlandske, religiøse forkyndere, som af hensyn til den offentlige orden er udelukket fra at indrejse i Danmark.⁴⁰ For at blive optaget på listen skal udlændingen have udvist en adfærd, der giver grund til at tro, at vedkommende vil udgøre en trussel mod den offentlige orden i Danmark, hvis vedkommende fik lov til at indrejse og opholde sig her i landet. Så længe en udlænding er optaget på sanktionslisten, må vedkommende ikke indrejse eller opholde sig i Danmark. Det er dog ikke muligt at få aktindsigt i den nærmere begrundelse for, hvorfor de relevante “hadprædikanter” er optaget på listen, hvorfor denne procedure forekommer vilkårlig og lemfældig.

I forhold til religiøse forkynderes ytringsfrihed herhjemme har anklagemyndigheden nu for første gang rejst tiltale efter den nye bestemmelse i straffelovens § 136, stk. 3, om “den, der som led i religiøs oplæring udtrykkeligt billiger” drab, jf. straffelovens § 237. Straffesagen er rejst mod en imam fra en moské på Nørrebro for at opfordre til drab på jøder i sin fredagsprædiken. Imamen er desuden tiltalt efter racismeparagraffen, straffelovens § 266 b.⁴¹

³⁸ https://www.ft.dk/samling/20171/beslutningsforslag/b76/20171_b76_som_fremsat.htm

³⁹ <https://www.ft.dk/samling/20171/beslutningsforslag/b41/index.htm>

⁴⁰ <https://www.nyidanmark.dk/da/Ord-og-begreber/US/Religiøse-forkyndere/Religiøse-forkyndere-med-indrejseforbud/?anchor=7C5D2D143D284E4EB2829BA5F0F04837&callbackItem=C0848E0180C34017BFB14DC9BC116572&callbackAnchor=608DF21DB20C40B68646A6B6804E595D>

⁴¹ <https://anklagemyndigheden.dk/da/anklagemyndigheden-rejser-straffesag-mod-hadpraedikant>

Tibet-sagen

Tibet-sagen angår politiets ulovlige indskrænkning af demonstranternes ytrings- og forsamlingsfrihed under kinesiske statsbesøg i København.

Efter kritik af Tibet-kommissionens rapport fra december 2017, særligt begrundet i dens manglende adgang til oplysninger fra de relevante myndigheder i sagen, er kommissionen formelt gennedsat i sommeren 2018.⁴² Denne gang skal kommissionens undersøgelse af danske myndigheders ageren under kinesiske statsbesøg gå helt tilbage til 1995. Det skal desuden sikres, at kommissionen får fuld adgang til alt relevant materiale fra de myndigheder, der undersøges. På baggrund af sin undersøgelse og redegørelse skal kommissionen foretage retlige vurderinger til belysning af, om der er grundlag for at placere et ansvar i sagen. Så vidt muligt skal kommissionen afgive beretning senest to år efter sin nedsættelse.

Aktindsigter i ministerierne

Ifølge offentlighedslovens § 36, stk. 2, skal en anmodning om aktindsigt som udgangspunkt besvares inden for 7 arbejdsdage. I 2017 fremgik det af Justitsministeriets redegørelse om offentlighedsloven, at de fleste departementer havde en gennemsnitlig sagsbehandlingstid på 10-20 arbejdsdage i forhold til anmodninger om aktindsigt. Der blev i Justitsministeriet iværksat tiltag til forkortelse af sagsbehandlingstiden, og andre ministerier blev bedt om at redegøre for deres tiltag i samme retning.⁴³

På trods af disse initiativer har Folketingets Ombudsmand i november 2018 udtrykt "alvorlig bekymring" over Udlændinge- og Integrationsministeriets sagsbehandlingstider i aktindsigtssager.⁴⁴

Pr. 30. juni 2018 var (ifølge ministeriets egne oplysninger til Ombudsmanden) 35 anmodninger om aktindsigt under behandling, med en gennemsnitlig liggetid på 94 arbejdsdage. Dette er en meget voldsom overskridelse af tidsfristerne i offentlighedsloven.

Det er problematisk for informationsfriheden i Danmark, når der forløber meget lang tid, før journalister får svar på aktindsigt i sager af stor samfundsmæssig interesse. Det gør det vanskeligt for journalisterne at kontrollere magthaverne.

42

http://www.justitsministeriet.dk/sites/default/files/media/Pressemeddelelser/pdf/2018/endeligt_kommisoriu_m_gennedsaettelse_tibet.pdf

43 <https://www.ft.dk/samling/20161/almdel/reu/spm/758/svar/1421372/1783052.pdf>

44 http://www.ombudsmanden.dk/find/nyheder/alle/sagsbehandlingstider_i_aktindsigtssager/

Offentligt ansattes ytringsfrihed

Folketingets Ombudsmand har også i 2018 præciseret grænserne for offentligt ansattes ytringsfrihed.

En DR-ansat udtalte sig ifølge Ombudsmanden i en "urimeligt grov form," da hun på Facebook beskrev et DR-program som "den mest nosseløse, uprofessionelle, kiksede omgang lorte 'journalistik' i dansk fjernsyn. Ever!". DR var derfor berettiget til at give medarbejderen en henstilling om fremover at undgå ytringer i grov form om DR.⁴⁵

DR havde dog begået væsentlige fejl i sagen. Ledelsen havde givet udtryk for, at den ansattes rolle som tillidsrepræsentant samt hendes loyalitetspligt begrænsede hendes ytringsfrihed, hvilket ikke er korrekt i forhold til Justitsministeriets vejledning om offentligt ansattes ytringsfrihed.⁴⁶ En kommunaldirektørs beslutning om, at kommunen ikke skulle deltage i tv-programmer i forbindelse med kommunalvalget i november 2017, var ikke en begrænsning af medarbejdernes ret til at ytre sig på egne vegne. De kunne fortsat udtale sig inden for de rammer, som fremgår af Justitsministeriets vejledning. Efter pressedækningen, som gav indtryk af, at medarbejderne havde "fået mundkurv på," havde det dog været rigtigst, hvis kommunen med det samme aktivt havde informeret medarbejderne om deres ret til at udtale sig på egne vegne.⁴⁷

Sigtelser mod journalist og chefredaktører for at viderebringe fortrolige oplysninger

En verserende sag ved Københavns Byret er interessant i forhold til beskyttelsen af ytrings- og informationsfriheden i sager om national sikkerhed. Retssagen mod Jacob Scharf om hans udtalelser i bogen "7 år for PET" skal afgøre, om Scharf har brudt den tavshedspligt, der fulgte af hans stilling som chef for PET. Anklageren kræver 9 måneders fængsel i sagen, mens hans forsvarer henviser til offentligt ansattes ytringsfrihed.⁴⁸ Det er bemærkelsesværdigt, at politiet i denne sag også har sigtet to chefredaktører samt journalist Morten Skjoldager, der har skrevet "7 år for PET", for at have viderebragt fortrolige oplysninger.⁴⁹ Særligt sigtelsen mod journalist Morten Skjoldager risikerer at medføre en "chilling effekt" på kritisk journalistik, såfremt der rejses tiltale, mens det må anses for mere forventeligt, at der rejses tiltale mod Jakob Scharff og sigtelse mod Politikens chefredaktør for at bryde et fagedforbud.

45 http://www.ombudsmanden.dk/find/udtalelser/beretningssager/alle_bsager/2018-8/pdf/

46 <https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=184498>

47 http://www.ombudsmanden.dk/find/udtalelser/beretningssager/alle_bsager/2018-23/pdf/

48 <https://politiken.dk/indland/art6871547/Anklager-kræver-ni-måneders-fængsel-til-tidligere-PET-chef>

49 <https://journalisten.dk/chefredaktører-og-journalist-sigtet-i-pet-sag>

KU's retningslinjer om krænkende adfærd

Som reaktion på efterårets voldsomme debat om Københavns Universitets nye retningslinjer for "håndtering af krænkende adfærd," udarbejdede Justitia en analyse i form af en juridisk vurdering af retningslinjernes forhold til de studerendes og de ansattes ytringsfrihed samt den akademiske frihed.⁵⁰

Her vurderes det, at retningslinjerne er udformet så bredt og upræcist, at der er risiko for, at de griber ind i ytringsfriheden og den akademiske frihed for studerende og ansatte.

Der mangler således en præcis definition af begrebet krænkelse (udgangspunktet er den krænkedes "oplevelse" af at være blevet krænkede) og en tydelig afgrænsning af reglernes anvendelsesområde, hvilket giver anledning til usikkerhed om hvorvidt retningslinjerne eks. finder anvendelse i forhold til undervisning, debat og forskning. Ikke desto mindre kan overtrædelse af retningslinjerne medføre disciplinærsager mod både studerende og ansatte. Fra udenlandske universiteter er der talrige eksempler på sager, hvor lignende retningslinjer har fået alvorlige konsekvenser for den frie forskning og meningsudveksling.⁵¹

Hensynet til en fri og åben debat bør tillægges større vægt på et universitet end på andre offentlige institutioner, idet universitetets rolle er at skabe viden og understøtte kritisk tænkning. Universitetet er endvidere underlagt en lovfæstet forpligtelse til at værne om forskningsfrihed og fri debat. Justitia anbefaler derfor i sin analyse, at KU ændrer sine retningslinjer således, at deres anvendelsesområde begrænses til interpersonelle krænkelse (mobning, chikane og overgreb, der som udgangspunkt vedrører uønsket adfærd rettet mod en eller flere konkrete personer). Samtidig bør hensynet til ytringsfriheden og den akademiske frihed udtrykkeligt nævnes og fremhæves i universitetsloven.

Indledningsvist afviste ledelsen på KU, at retningslinjerne medfører nogen begrænsning eller fare for den akademiske frihed. Efter, at flere ansatte på KU istemte kritikken, og Weekendavisen kunne afsløre, at retningslinjerne var blevet anvendt i en konkret klagesag vedrørende en lektor, der angiveligt havde udtrykt sig "racistisk" og "eurocentrisk" i undervisningen, ændrede KU dog kurs, og der er nu lagt op til en drøftelse af retningslinjerne i Hovedsamarbejdsudvalget og det Personalepolitiske Udvalg i 2019.^{52 53}

⁵⁰ http://justitia-int.org/wp-content/uploads/2018/10/Analyse_Kr%C3%A6nkende-adf%C3%A6rd.pdf

⁵¹ Ibid., s. 13

⁵² https://uniavisen.dk/dansen-paa-aeggeskallerne-bred-enighed-om-at-aendre-kus-nultolerancepolitik/#disqus_thread

⁵³ <https://www.weekendavisen.dk/2018-50/samfund/nultolerancepolitikken>

Også på Aarhus Universitet er den akademiske frihed under pres, ifølge en ny rapport fra Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE). Her har 16 % af forskerne oplevet at blive udsat for pres både fra eksterne samarbejdspartnere og internt i forskningsmiljøet, når de skal publicere nye forskningsresultater. Dette pres kan for eksempel opstå, når resultater er ubekvemme i forhold til eksterne aktørers interesser, men også internt, hvor kolleger kan have et ønske om at fastholde en position i forskningsfeltet eller presser på for publicering.⁵⁴

Forenings- og forsamlingsfrihed

Forsamlingsfriheden er beskyttet i grundlovens § 79 og EMRK artikel 11, mens foreningsfriheden er beskyttet i grundlovens § 78 og ligeledes i EMRK artikel 11. Begge rettigheder er fundamentale for den demokratiske meningsdannelse og debat og for den kollektive manifestation af et standpunkt.

I 2018 blev det besluttet at rejse en sag om opløsning af en bandegruppering i medfør af grundlovens § 78.

Opløsningssag mod Loyal to Familia

I juni tiltrådte justitsministeren Rigsadvokatens indstilling om at rejse opløsningssag mod bandegrupperingen Loyal to Familia efter grundlovens § 78.⁵⁵ Det er første gang i grundlovens historie, at der rejses en sag om opløsning mod en forening af denne art.

For at Loyal to Familia kan blive opløst ved domstolene, skal anklagemyndigheden føre bevis for, at der er tale om en forening i grundlovens forstand, og at denne forening har et ulovligt formål, for eksempel fordi den bruger vold til at opnå foreningens formål. Indtil sagen kan blive behandlet ved domstolene, har politiet nedlagt et foreløbigt forbud mod Loyal to Familia, jf. Grundlovens § 78, stk. 3.⁵⁶ Enhver videreførelse af foreningen vil herefter være strafbar ifølge de nye bestemmelser i straffelovens § 132 a og b.

⁵⁴ <https://vive.dk/2018/12/forskere-paa-aarhus-universitet-oplever-at-forskningsfriheden-er-under-pres/>

⁵⁵ <https://anklagemyndigheden.dk/da/anklagemyndigheden-rejser-historisk-oplosningssag-mod-bandegrupperingen-loyal-familia>

⁵⁶ <http://www.mynewsdesk.com/dk/koebenhavns-politi/pressreleases/koebenhavns-politi-nedlaegger-foreloebigt-forbud-mod-loyal-to-familia-2673978>

Lovændringer

I forbindelse med sagen om *Loyal to Familia* er der vedtaget en tilføjelse til straffeloven om retsvirkningerne af et foreløbigt forbud mod eller opløsning af en forening, i form af straffelovens nye § 132 a og b.⁵⁷

De nye bestemmelser indeholder blandt andet et forbud mod at bære en forbudt forenings kendetegn samt mod at udføre enhver form for aktivitet, som kan henføres direkte eller indirekte til en forbudt eller opløst forening. Derudover kan personer, som har haft en tæt tilknytning til foreningen, forbydes at færdes og opholde sig bestemte steder. Personer kan desuden påbydes at forlade forsamlingssteder, hvor en stor del af deltagerne har haft tilknytning til den forbudte forening.

Af lovbemærkningerne til bestemmelserne fremgår det, at overtrædelser af et foreløbigt forbud vil kunne straffes, selv om domstolene senere måtte nå frem til, at der ikke er grundlag for at opløse foreningen.

Der åbnes med denne lov op for at foretage ganske vidtgående indgreb i borgernes grundlæggende rettigheder, herunder ytrings- og bevægelsesfriheden, hvilket da også er blevet bemærket i hørings svarene til forslaget.⁵⁸

I retsplejeloven er i samme omgang indsat den nye § 803 a. Her fastsættes det, at "En forenings formue og øvrige ejendele kan beslaglægges, hvis foreningen foreløbig forbydes af regeringen."

I oktober fremsatte justitsministeren endnu et lovforslag,⁵⁹ hvorefter materiale, som politiet i medfør af retsplejeloven har indsamlet ved en ransagning eller et indgreb i meddelelshemmeligheden som led i efterforskningen af et strafbart forhold, skal kunne anvendes som bevis i retten i en sag om opløsning af en forening i medfør af grundlovens § 78.

⁵⁷ https://www.ft.dk/ripdf/samling/20171/lovforslag/l208/20171_l208_som_vedtaget.pdf

⁵⁸ <https://www.ft.dk/samling/20171/lovforslag/L208/bilag/1/1879401.pdf>

⁵⁹ Lovforslag nr. 17 fremsat den 3. oktober 2018: <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201814L00344>

Retten til familieliv

Retten til familieliv er beskyttet i EMRK artikel 8.

Tvangsanbringelser

Justitia har udarbejdet analysen "Tvangsanbringelser – retssikkerhed i en kompliceret beslutningsproces"⁶⁰, som blev offentliggjort i september 2018.

Analysen påpeger en lang række retssikkerhedsmæssige udfordringer ved den nuværende proces, når der skal træffes afgørelse om tvangsanbringelse af et barn. Nogle af problemerne er af helt fundamental karakter, mens andre drejer sig om nogle af de retssikkerhedsgarantier, som i bedste mening er blevet indsat i loven, men som ikke fungerer i praksis. F.eks. kan nævnes:

- Mange forældre føler sig misvejledt/presset, når de skal tage stilling til en frivillig anbringelse. Det kan betyde, at der er forældre, som giver samtykke, der reelt ikke er opbakning til. Samtidig bliver forældrene ikke beskyttet af de retssikkerhedsgarantier, som gælder i tvangsprocessen.
- Barnet har en svag stemme i tvangsanbringelsesprocessen. Processen er ikke børnevenlig og er samtidig forskellig fra kommune til kommune. Endvidere stilles der ikke særlige kvalifikationskrav til hverken sagsbehandlerne eller advokaterne.
- Forældrene har ikke nogen rettigheder, når der bliver lavet forældrekompetenceundersøgelser på trods af disse undersøgelser afgørende betydning.
- Det er kommunernes børn og unge-udvalg, der træffer afgørelse om tvangsanbringelse, men med den nuværende sammensætning af udvalget med repræsentanter fra den lokale kommunalbestyrelse, kan udvalget ikke anses for uafhængigt og upartisk.
- Børn og unge-udvalgene træffer alene afgørelse om, hvorvidt barnet skal tvangsanbringes eller ej. Der bliver således ikke formelt taget stilling til sagsbehandlingsfejl, hvilket kan medføre risiko for, at fejl ikke tillægges helt den betydning, som de burde, og at forældrene mister tilliden til systemet.
- Kompetencen til at træffe akutte afgørelser om tvangsanbringelse skal i første omgang alene træffes af formanden for børn- og ungeudvalget, der er kommunalbestyrelsesmedlem og typisk ikke har nogle faglige forudsætninger for at træffe denne afgørelse. Stort set alle

⁶⁰ Rapport: "Tvangsanbringelser – retssikkerhed i en kompliceret beslutningsproces": http://justitia-int.org/wp-content/uploads/2018/09/Rapport_Tvangsanbringelser-retssikkerhed-i-en-kompliceret-beslutningsproces.pdf

formandsbeslutninger bliver efterfølgende godkendt af børn og unge-udvalget, men det er kun ca. halvdelen af formandsafgørelserne, der stadfæstes i Ankestyrelsen.

- Det nuværende klagesystem er trægt med lange sagsbehandlingstider.

I Justitias analyse foreslås en lang række forbedringer af den nuværende proces ved afgørelser om tvangsanbringelser, ligesom der foreslås helt nye måder at behandle sagerne på.

Aftale om nyt familieretligt system

Børne- og socialministeren fremsatte den 7. november 2018 et lovforslag⁶¹, som ændrer grundlæggende ved det eksisterende familieretlige system. Efter lovforslaget skal Statsforvaltningen nedlægges, og der skal i stedet etableres en ny myndighed, Familieretshuset, som skal indgå i et nyt og sammenhængende system sammen med familieretterne, som etableres i landets byretter. Formålet er at skabe samlede og helhedsorienterede forløb for familierne med barnet i centrum. De mest højkonflikte sager skal afgøres i familieretterne, mens de øvrige sager behandles administrativt i familieretshusene.

Lovforslaget udmønter sammen med forslag til lov om ændring af forældreansvarsloven, lov om ægteskabs indgåelse og opløsning og forskellige andre love (Ændringer som følge af lov om Familieretshuset og skærpet fokus på beskyttelsen af barnet i sager efter forældreansvarsloven)⁶² en aftale om et nyt familieretligt system, som regeringen (Venstre, Det Konservative Folkeparti og Liberal Alliance) og Socialdemokratiet, Dansk Folkeparti, Enhedslisten, Alternativet, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti indgik den 27. marts 2018.⁶³

Systemet må antages at indebære en styrkelse af retssikkerheden på det familieretlige område, idet det nye system er meget mere enkelt og gennemsigtigt. Hertil kommer, at de komplicerede sager vil blive afgjort ved domstolene i første instans med dommere, der er særligt uddannede og har erfaring med komplekse sager.

⁶¹ Lovforslag nr. 90 fremsat den 7. november 2018: <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201812L00090>

⁶² Lovforslag nr. 91 fremsat den 7. november 2018: <https://www.retsinformation.dk/eli/ft/201812L00091>

⁶³ <https://www.ft.dk/samling/20181/lovforslag/190/index.htm>

Religionsfrihed

Retten til religionsfrihed er beskyttet i grundlovens § 67 og I EMRK artikel 9.

Tildækningsforbuddet

Den 1. august 2018 trådte den heftigt omtalte lov om ændring af straffeloven⁶⁴ om tildækningsforbuddet i kraft.

Lovforslaget indebærer et forbud mod på offentligt sted at bære beklædningsgenstande, der skjuler ansigtet. Overtrædelse af forbuddet kan straffes med bøde. Undtaget fra forbuddet er tildækning af ansigtet, der tjener et anerkendelsesværdigt formål.

Justitia afgav i marts høringssvar om lovforslaget.⁶⁵ Justitia bemærkede bl.a., at borgere i et frit demokrati til enhver tid må kunne tåle ytringer, herunder beklædningsgenstande og andre symboler, som også går majoriteten imod. Der burde derfor foreligge tungtvejende grunde for at gribe ind i grundlæggende frihedsrettigheder som ytrings- og religionsfriheden.

Selvom Justitia anerkendte, at loven juridisk set er forenelig med Danmarks nationale og internationale menneskeretsforpligtelser, vurderede Justitia, at der ikke forelå sådanne tungtvejende begrundelser, som kunne legitimere et så intensivt indgreb i ytrings- og religionsfriheden, som et tildækningsforbud udgør. Loven kunne efter Justitias opfattelse danne præcedens for, at indgreb i grundlæggende frihedsrettigheder i fremtiden vil bygge på vagere argumenter og begrundelser. Herudover bemærkede Justitia, at lovforslaget på baggrund af dets upræcise formuleringer af bl.a. "anerkendelsesværdige formål" og vide skønsvurderinger vil ramme både bredere end hensigten og vilkårligt i forhold til, hvordan den enkelte politibetjent vurderer den pågældende situation. På samme vis var lovforslaget efter Justitias vurdering problematisk, da der åbnes op for en vis grad af forskelsbehandling, eftersom lovforslaget i en vis udstrækning giver mulighed for en lempeligere fortolkning, når der ikke er tale om en konkret religiøs sammenhæng.

Institut for Menneskerettigheder anførte også i marts i et høringssvar⁶⁶ om lovforslaget, at instituttet, på trods af EMD's accept i tilsvarende sager, anser et generelt forbud som et vidtgående indgreb i retten til selvbestemmelse og religionsfrihed og understregede behovet for, at regeringen nøje

⁶⁴ Lov nr. 717 af 8. juni 2018: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=201839>

⁶⁵ http://justitia-int.org/wp-content/uploads/2018/03/H%C3%B8ringssvar_Lovforslag-om-maskeringsforbud_6-03-2018.pdf

⁶⁶ https://menneskeret.dk/sites/menneskeret.dk/files/03_marts_18/hoeringssvar_til_udkast_til_forslag_til_lov_om_aendring_af_str_.pdf

overvejede nødvendigheden af forbuddet. Institutet satte også spørgsmålstejn ved lovforslagets forenelighed med princippet om forudsigelighed og lighed for loven.

I et forsøg på at undgå uvilkårlig håndhævelse af tildækningsforbuddet har politiet udarbejdet en vejledning til håndhævelse af tildækningsforbuddet.⁶⁷

Princippet om lighed for loven

Regeringens ghettoplan, som er blevet udmøntet i en række lovforslag, hvoraf flere er vedtaget, har i årets løb givet anledning til en del debat om særligt det retsstatslige lighedsprincip.

Intentionen bag ghettoplanen er for så vidt legitim, da boligområderne tilsyneladende er plaget af utryghed og kriminalitet, og mange af beboerne er endt uden uddannelse og job, ligesom flere ikke taler et tilstrækkeligt godt dansk til at begå sig i det omgivende samfund. Spørgsmålet er dog, om lovgivningen er ved at blive indrettet på en måde, hvor der gælder en slags regler for beboerne i ghettoområderne og andre udsatte boligområder, som har en overvægt af borgere med en lavere social status og/eller en anden etnisk oprindelse end dansk, og en anden lovgivning for det øvrige Danmark.

Et af de initiativer, som skal øge trygheden i ghettoområderne, er ordningen om strafskærpede zoner.⁶⁸ Det indebærer, at personer, som udøver visse kriminalitetstyper i en strafskærpet zone, vil få en dobbelt så høj straf som personer, der udøver den samme kriminalitet uden for zonen. Set ud fra en teoretisk betragtning vil forslaget ramme borgerne lige, idet alle, som udøver kriminalitet i zonen, vil blive straffet på samme måde, uanset hvor de i øvrigt har deres bopæl, uddannelsessted, job eller andet. I praksis er der imidlertid en væsentlig forhøjet risiko for, at den dobbelte straf særligt vil ramme de personer, som har deres daglige færden i zonen. Det skyldes, at der er meget kriminalitet, som finder sted spontant og lokalt. Det kan eksempelvis være mindre alvorlig kriminalitet som hærværk og tyveri, som begås efter en pludselig indskydelse, eller trusler og vold foranlediget af sammenstød med andre personer, som den pågældende har en konflikt med eller lignende. Ordningen med strafskærpede zoner vil således betyde, at en borger i et ghettoområde, eksempelvis Mjølnerparken med beboere, der typisk har en lavere social status og/eller en anden

⁶⁷ <https://www.politi.dk/NR/rdonlyres/21914516-AC49-46B6-AAB8-54C3C98A090D/0/Vejledningompolitietshandhaevelseaftildaekningsforbuddet.pdf>

⁶⁸ Lov nr. 1543 af 18. december 2018 om ændring af straffeloven og lov om politiets virksomhed.

etnisk herkomst end dansk, ofte vil blive straffet dobbelt så hårdt for den samme kriminalitet, som begås af mere velstillede og/eller etnisk danske borgere i for eksempel Gentofte og Rudersdal.

Et andet initiativ er de obligatoriske dagtilbud for børn i udsatte boligområder, som skal styrke børnenes læring, sprog og kendskab til danske traditioner, værdier og normer.⁶⁹ Initiativet indebærer, at børn, der ikke allerede er optaget i en daginstitution eller en dagpleje, som udgangspunkt skal modtage obligatorisk læring i et dagtilbud 25 timer om ugen, fra de fylder 1 år. Timerne skal som udgangspunkt fordeles over ugens fem hverdage og placeres på tidspunkter, hvor børnene ikke sover. Hvis forældrene ikke deltager i samarbejdet omkring deres barn i det obligatoriske læringstilbud, skal kommunen træffe afgørelse om standsning af børneydelsen. Da mange forældre i de udsatte boligområder er økonomisk afhængige af børneydelserne, vil det for mange af familiernes vedkommende være en nødvendighed at indgå et samarbejde med kommunen om obligatorisk læring i en vuggestue eller dagpleje 25 timer ugentligt. Disse forældre får derved ikke den samme mulighed for selv at bestemme over barnets opvækst, herunder om barnet skal passes hjemme af en forælder/slægtning, og på hvilke dage og tidspunkter barnet skal være væk fra hjemmet.

Retssikkerhed på skatteområdet

Etablering af den nye Skatteforvaltning og ophævelse af det gamle SKAT

Den 1. juli 2018 blev SKAT erstattet af syv specialiserede styrelser med ansvar for hver deres kompetenceområde og kerneopgaver.⁷⁰ Formålet med reorganiseringen af det gamle SKAT var at få genopbygget organisationen og samtidig få fremmet borgernes tillid til skattevæsenet. Selvom hensigten med og behovet for den gennemførte reorganisering af SKAT synes velbegrundet, kan beslutningen om at opdele det tidligere SKAT i flere forskellige styrelser give anledning til retssikkerhedsmæssige betænkeligheder. Fra tidligere alene at skulle rette henvendelse til én central myndighed om skatte- og afgiftsspørgsmål, skal virksomheder såvel som borgere nu forholde sig til hele syv indgange til skattemyndighederne, som gennemgående forudsætter en faglig indsigt i de relevante styrelses sagsområder. Til trods for, at den enkelte styrelse i forbindelse med en henvendelse fra skatteborgerne til hver en tid har en pligt til at give en fyldestgørende vejledning om, hvilken blandt flere styrelser der er den kompetente myndighed i forhold borgerens eller

⁶⁹ Lov nr. 1529 af 18. december 2018 om ændring af dagtilbudsloven og lov om en børne- og ungeydelse.

⁷⁰ <https://www.skm.dk/aktuelt/presse/pressemeddelelser/2017/juni/fra-én-til-syv-styrelser---skatteforvaltningen-2021>

virksomhedens spørgsmål, risikerer sidstnævnte blive kastebolde i et system, der i forvejen synes komplekst og uoverskueligt for den menige skatteborger at forstå. Dertil kommer, at selve konstruktionen af Skatteforvaltningen som en enhedsforvaltning i sit udgangspunkt ikke indebærer, at de enkelte styrelser har myndighedskompetencer som selvstændige forvaltningsmyndigheder, medmindre disse udadtil via deres adfærd kan kvalificeres som selvstændige myndigheder. Usikkerheden om, hvornår eller om de syv nye styrelser handler som selvstændige myndigheder kan udhule skatteborgernes retssikkerhedsgarantier i mødet med skattemyndighederne.

Undersøgelseskommissionen om SKAT - udbyttesagen

Undersøgelseskommissionen om SKAT har fået til opgave at undersøge og redegøre for det samlede begivenhedsforløb, som knytter sig til en række centrale sager på skatteområdet, herunder forvaltningen af inddrivelsesområdet, og om beslutningsgrundlaget for implementeringen af og opfølgningen på de generelle effektiviseringstiltag i SKAT.⁷¹ Kommissionen skal i den forbindelse foretage retlige vurderinger til belysning af, om der er grundlag for, at det offentlige søger nogen draget til ansvar, og kommissionen kan i den forbindelse komme med forslag til ændringer af regler og praksis. I april 2018 blev kommissoriet for undersøgelseskommissionen udvidet til også at omfatte sagen om SKATs udbetaling af udbytterefusion. Samme sagsforhold blev undersøgt af advokatkontoret Bech-Bruun på bestilling af Skatteministeriet. Bech-Bruun afgav sin advokatredogørelse i december 2017. Undersøgelseskommissionens arbejde er afgørende for at få belyst og afklaret, om skattemyndighederne har begået ulovligheder i deres sagsbehandling og i forbindelse med de beslutninger, der blev truffet i en række centrale sager på skatteområdet. Undersøgelsen er således med til at sætte fokus på, om skattemyndighederne efterlever gældende regler og principper for myndighedsudøvelse. Undersøgelsen bidrager således til at forbedre retssikkerheden på skatteområdet for borgere og virksomheder, idet Undersøgelseskommissionen også skal tage stilling til, om de gældende regler og principper for myndighedsudøvelse på skatteområdet i tilstrækkeligt omfang sikrer korrekt, saglig sagsbehandling samt beslutnings- og afgørelsesvirksomhed på skatteområdet.

Sanering af punktafgifter

I august 2018 indgik regeringen, Dansk Folkeparti og Radikale Vestre en aftale om "Sanering af bøvlede og byrdefulde afgifter".⁷² På baggrund af aftalen nedsatte Skatteministeriet en arbejdsgruppe, som skulle identificere og analysere grundlaget for at afskaffe og forenkle reglerne

⁷¹ <https://kommissionenomskat.dk/>

⁷² <https://www.skm.dk/skattetal/analyser-og-rapporter/rapporter/2017/oktober/sanering-af-punktafgifter>

på punktafgiftsområdet. Skatteministeriet har i kølvandet på denne analyse fremsat et lovforslag med en række initiativer som har til formål at afbureaukratisere afgiftsreglerne. Med skatte- og afgiftsområdet som et af de absolut tungeste og mest komplekse regelområder i dansk ret, har regeringens sanering af punktafgifterne været hårdt tiltrængt og et skridt i den rigtige retning. Initiativet vidner således om, at der stadig er meget at tage fat på og giver også naturligt anledning til at overveje, om der er grundlag til at udbrede tilsvarende tiltag om regelsanering på andre områder indenfor skatteministeriets ressort.

Udmøntning af Retssikkerhedspakke III og lanceringen af Retssikkerhedspakke IV

I august 2018 blev Retssikkerhedspakke III – *Klar og præcis lovgivning* – offentliggjort.⁷³ På baggrund heraf fremsatte regeringen forslag til en ny skattekontrollov forslag om at udskille tredjemands automatiske indberetningspligter i en selvstændig lov og lovforslag om en ændring af værneting for at sikre den skattepligtige mulighed for at få sin sag prøvet ved en nærliggende ret. Med lanceringen af Retssikkerhedspakke IV stiles der mod yderligere tiltag der ifølge Skatteministeriet skal styrke retssikkerheden for borgere og virksomheder, idet der med initiativet stilles skarpt på at få moderniseret klagesystemet på skatte- og afgiftsområdet. Målet er ifølge Skatteministeriet bl.a. at effektivisere og forenkle klagesagsbehandlingen således, at klagesagerne hurtigere kommer igennem klagesystemet. Begge retssikkerhedspakker har til formål at styrke retssikkerheden på skatteområdet, idet de begge har til hensigt at modernisere og skabe klarere rammer på skatte- og afgiftsområdet.

Ungdomskriminalitetsnævn

Lov om bekæmpelse af ungdomskriminalitet⁷⁴ indebærer, at der oprettes ungdomskriminalitetsnævn i de enkelte politikredse, som skal behandle sager vedrørende børn og unge i alderen 10 til 17 år, som er mistænkt eller dømt for alvorlig eller omfattende kriminalitet. Ungdomskriminalitetsnævnene skal sammensættes af tre medlemmer fra henholdsvis kommunerne, politiet og domstolene, og henvisningen af sager til nævnene sker fra politiet eller domstolene efter anklagemyndighedens påstand. Nævnene får blandt andet kompetence til at pålægge børnene såkaldte straksreaktioner som f.eks. kan bestå af oprydning i offentlige parker og

⁷³ <https://www.regeringen.dk/media/3775/retssikkerhedspakke-iii-klar-og-praecis-lovgivning.pdf>

<https://www.skm.dk/skattetal/analyser-og-rapporter/politiske-udspil-og-aftaler/2018/maj/retssikkerhedspakke-iv-en-hurtigere-vej-gennem-klagesystemet>

⁷⁴ Lov nr. 1705 af 27. december 2018 om bekæmpelse af ungdomskriminalitet.

vask af brandbiler mv. Foranstaltningerne får herved hurtigt karakter af samfundstjeneste, og nævnsbehandlingen bliver da også anset for et alternativ til andre strafferetlige reaktioner som f.eks. tiltalefrafald med ungdomskontrakt og betinget dom med hjælpeforanstaltninger. Møderne i nævnene skal finde sted i lokaler hos domstolene. Børnene har mødepligt og kan afhentes af politiet ved udeblivelse.

Justitsministeriet har vurderet, at der ikke er tale om en strafferetlig proces i ungdomskriminalitetsnævne. Der er dog tale om meget indgribende afgørelser over for børn ned til 10 år, som er undergivet en proces med så mange elementer fra den strafferetlige verden, at den i hvert fald må anses for at have en strafferetslignende karakter. Derfor er det også bekymrende, at børnene ikke er sikret de sædvanlige retssikkerhedsmæssige garantier, som er fastsat i EMRK artikel 6 om retten til retfærdig rettergang. Det gælder f.eks. børnenes manglende ret til advokatbistand, at afgørelsen træffes af en instans, som via sin sammensætning ikke kan anses for upartisk eller uafhængig, og at der ikke gælder en uskyldsformodning for de børn under 15 år, som ikke har været igennem en forudgående domstolsproces.

Hertil kommer, at nævnene også skal kunne træffe afgørelse om tvangsanbringelse af børn, hvilket vurderes at ville medføre en forringelse af retssikkerheden for børn og forældre i denne type sager. Dette skyldes bl.a. at der ikke ses at være lagt op til de samme krav til sagens oplysning, og at der sker en nedprioritering af både lægmandselementet og den børnesagkyndige viden ved sagernes afgørelse.

Konklusion

2018 viderefører forrige års tendens med lovforslag, der forringer retssikkerhed og frihedsrettigheder. Dette gælder eksempelvis i forhold til ytringsfriheden, hvor regeringen har fremsat lovforslag med henblik på at straffe påvirkningsvirksomhed, har øget strafniveaue for freds- og ærekrænkelser og fået vedtaget maskeringsforbud. Endvidere har Københavns Universitets retningslinjer om krænkende adfærd begrænset den akademiske frihed. Også på området for privatlivs- og persondatabeskyttelse er der sket forringelser, herunder via en række danske undtagelser til persondataforordningen. Myndigheder som Erhvervsstyrelsen har fået yderligere beføjelser til at indhente og samkøre data, ligesom loven om indsamling, anvendelse og opbevaring af oplysninger om flypassagerer (PNR-oplysninger) vil medføre øget indsamling og deling af borgernes oplysninger.

Loven om bekæmpelse af ungdomskriminalitet indebærer bl.a., at der skal oprettes ungdomskriminalitetsnævn. Et sådant nævn vil kunne træffe ganske indgribende afgørelser overfor børn ned til 10 år i en strafferetslignende proces, uden at børnene sikres de sædvanlige retssikkerhedsmæssige garantier.

Også elementer i regeringens ghettoplan er værd at fremhæve, fordi de fraviger det grundlæggende retsstatslige princip om lighed for loven. F.eks. vil ordningen om strafskærpede zoner indebære, at kriminalitet begået i de udpegede ghettoområder kan straffes dobbelt så hårdt som tilsvarende kriminalitet begået uden for områderne. Et andet eksempel er de obligatoriske dagtilbud for børn i udsatte boligområder, hvor forældre med bopæl i disse områder forpligtes til at sætte deres børn i dagtilbud 25 timer om ugen, hvis de vil beholde deres børneydelse.